Metodologia per a la prospecció etnobotànica de varietats o races agrícoles tradicionals

AGRO BIO PYR
Interreg POCTEFA
Cofinanciado por la UNIÓN EUROPEA
Cofinancé par l'UNION EUROPÉENNE

Títol: Metodologia per a la prospecció etnobotànica de varietats o races agrícoles tradicionals

Autoria: Canòlich Álvarez Puig [1,2],Judit Català Altés[2], Joel Crusells Ruiz[3], Teresa Garnatje Roca[1,4], Airy Gras Mas[2], Manon Mercier[5], Jana Peters Solé[3], Albert Ruzafa Tomàs[1] i Joan Vallès Xirau[2]*

[1] Associació per a la Defensa de la Natura
[2] Universitat de Barcelona
[3] Cooperativa Eixarcolant
[4] Institut Botànic de Barcelona (CSIC-CMCNB)
[5] Biharko Lurraren Elkartea

*Les autores i els autors apareixen ordenats alfabèticament.

Entitats sòcies del projecte:
Cooperativa Eixarcolant SCCL
Universitat de Barcelona
Biharko Lurraren Elkartea
Associació per a la Defensa de la Natura

Edició: Juliol 2026

Versió: Versió 1.0 CAT

© 2026 Projecte AGROBIOPYR.

Aquesta obra es distribueix sota una llicència Creative Commons Reconeixement 4.0 Internacional (CC BY 4.0). Se'n permet la reproducció, distribució, comunicació pública i adaptació, sempre que se'n reconegui adequadament l'autoria i s'indiqui si s'hi han introduït modificacions.

Citació recomanada:

AGROBIOPYR (2026). Metodologia per a la prospecció etnobotànica de varietats o races agrícoles tradicionals. Projecte AGROBIOPYR – Biodiversitat agrícola i resiliència als Pirineus. Interreg VI-A Espanya-França-Andorra
POCTEFA 2021-2027.

El projecte EFA312/07 Agrobiopyr ha estat cofinançat en un 65 % per la Unió Europea a través del Programa Interreg VI-A Espanya, França, Andorra (POCTEFA 2021-2027). L'objectiu de POCTEFA és reforçar la integració econòmica i social de la zona fronterera entre Espanya, França i Andorra.

Índex

Introducció i objectius 04

Definició de varietats o races tradicionals 04

Àmbit territorial de prospecció 04

Abast de la prospecció 05

Consideracions ètiques i consentiment informat 07

Entrevistes 07

- Tipus d'entrevista 07
- Guió de l'entrevista 08

Recollida de material biològic 11

Fotografies i vídeos 12

Transcripció de les entrevistes 14

Gestió de dades 14

Annexos 17

Introducció i objectius

Aquest document estableix una metodologia comuna per a la prospecció etnobotànica de varietats o races agrícoles tradicionals en diferents territoris dels Pirineus. La seva finalitat és definir criteris, eines i protocols compartits que permetin obtenir informació homogènia i comparable entre els diferents socis del projecte, alhora que garanteixin la transferibilitat de la metodologia a altres territoris.

Els objectius específics són:

- Identificar i documentar varietats o races agrícoles tradicionals d'interès alimentari.
- Registrar els coneixements tradicionals associats a aquestes varietats.
- Localitzar, caracteritzar i, quan sigui possible, recuperar material reproductiu (llavors o altres).
- Establir procediments comuns de recollida, conservació i gestió de dades.
- Generar una base de coneixement que contribueixi a la conservació de l'agrobiodiversitat i del patrimoni biocultural pirinenc.

Definició de varietats o races tradicionals

En aquest projecte s'adopta com a referència la definició proposada per l'Inventario Español de los Conocimientos Tradicionales relativos a la Biodiversidad Agrícola (IECTBA).[1]

Es consideren varietats o races tradicionals aquells tàxons vegetals que han estat seleccionats i mantinguts per les comunitats agrícoles locals mitjançant processos continuats de cultiu, reproducció i intercanvi, adaptant-se progressivament a les condicions ambientals, als sistemes de maneig i als usos propis de cada territori.

Aquestes races o varietats formen part del patrimoni biocultural local i són reconegudes per la comunitat mitjançant criteris compartits d'identificació i selecció. Per ser considerades tradicionals, han d'haver estat reproduïdes localment durant almenys una generació en el cas dels cultius herbacis (aproximadament 30 anys) o dues generacions en el cas dels cultius llenyosos (aproximadament 60 anys).

Àmbit territorial de prospecció

La metodologia descrita en aquest document ha estat dissenyada per aplicar-se a qualsevol prospecció etnobotànica centrada en varietats o races agrícoles tradicionals. Malgrat que en el marc d'aquest projecte s'aplica a uns territoris pirinencs en concret, els criteris, les eines i els protocols descrits són transferibles a altres contextos geogràfics i culturals interessats en la documentació i la conservació de l'agrobiodiversitat local.

En el marc d'aquest projecte, la prospecció es duu a terme als territoris següents:

1 Tardío et al. (2018). *Inventario Español de los Conocimientos Tradicionales relativos a la Biodiversidad Agrícola (IECTBA)*. Volum I. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Madrid

Andorra

Responsables: Universitat de Barcelona (UB) i Associació per a la Defensa de la Natura d'Andorra (ADN).

País Basc francès

Responsable: Biharko Lurraren Elkarteak (BLE).

La prospecció se centrarà en els Pirineus Atlàntics francesos, especialment a les regions històriques de Baixa Navarra i Lapurdi.

Ribagorça/Ribagorza

Responsables: UB i Eixarcolant.

La prospecció inclou tota la part catalana d'aquest territori i la zona nord de la part aragonesa.

Alt Urgell

Responsable: Eixarcolant.

Coordinació territorial i cartografia

S'utilitza una cartografia compartida mitjançant Google Earth per registrar les localitzacions on es duen a terme les entrevistes.

La informació geogràfica també s'incorpora a les bases de dades del projecte: la d'informants per a la cartografia de les entrevistes, i la de varietats o races esmentades, per a la geolocalització d'arbres fruiters i altres varietats o races perennes. A les zones compartides entre socis es manté una comunicació constant per evitar duplicitats i facilitar la identificació de nous informants.

Abast de la prospecció

La classificació de les varietats o races agrícoles tradicionals s'ha elaborat a partir de la categorització sobre usos alimentaris de l'IECTBA[2]. Les subcategories de l'IECTBA s'han agrupat en sis grans categories funcionals: hortícoles, fruiters, cereals, farratgeres, silvestres i altres. Aquesta simplificació manté el criteri de l'IECTBA de classificar els recursos segons el tipus d'aliment i la seva importància nutricional, però en facilita el registre durant el treball de camp en agrupar-los en categories que corresponen amb els principals sistemes de cultiu i recol·lecció tradicionals.

2 Tardío et al. (2018). *Inventario Español de los Conocimientos Tradicionales relativos a la Biodiversidad Agrícola (IECTBA)*. Volumen I. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Madrid

Categoría	Descripció	Exemples
Hortícoles	Varietats o races conreades per a la producció d'hortalisses, incloent-hi verdures de fulla, tija, flor i fruit, així com arrels, bulbs, tubercles i rizomes comestibles. També s'hi inclouen les lleguminoses d'horta, tant si se'n consumeixen les beines com les llavors tendres o seques, quan formen part dels sistemes hortícoles tradicionals. Correspon principalment a les subcategories Verdures i hortalisses, arrels, bulbs, tubercles i rizomes i llegums de l'IECTBA.	Enciam, col, bleda, carbassa, tomàquet, pebrot, mongeta, fava, pèsol, ceba, all, porro, pastanaga, nap, xirivia, patata.
Fruiters	Varietats o races conreades per a la producció de fruits destinats a l'alimentació humana, tant fruits dolços com fruits secs. Inclou espècies consumides en fresc o transformades, així com les que produeixen fruits secs i llavors oleaginoses d'interès alimentari. Correspon a les subcategories Fruites/fruits dolços i fruits secs i oleaginosos de l'IECTBA.	Pomera, perera, prunera, cirerer, presseguer, figuera, vinya, noguera, castanyer, avellaner, ametller.
Cereals	Varietats o races de cereals i pseudocereals conreades principalment per a la producció de gra destinat a l'alimentació humana o animal. Correspon a la subcategoria Cereals i pseudocereals de l'IECTBA.	Blat, sègol, ordi, civada, blat de moro, fajol, espelta.
Farratgeres	Varietats conreades principalment per a l'alimentació del bestiar en forma de farratge verd o sec. Inclou plantes que s'administren directament als animals, fresques o conservades (fenificades o ensitjades). Correspon a la subcategoria Farratge verd o sec de l'IECTBA.	Alfals, trèvol, veça, esparcet, raigràs, dàctil, festuca.
Silvestres	Espècies que creixen de manera espontània i autònoma a la natura, reconegudes per les comunitats locals pel seu hàbitat i pels seus usos alimentaris mitjançant la recol·lecció. En molts casos, constitueixen la base genètica de les varietats cultivades tradicionals, tot i que no formen part d'un sistema de cultiu.	Espàrrec silvestre, maduixa de bosc, móra, aranyó, gerd, créixens, ortiga, xicoira silvestre.
Altres	Varietats o races que no s'ajusten a cap de les categories anteriors.	

Tot i que el focus principal del projecte són les varietats o races agrícoles tradicionals i el material reproductiu associat, durant les entrevistes també es documenten els coneixements etnobotànics i etnogràfics vinculats a aquestes varietats o races. Entre aquests coneixements s'inclouen les pràctiques agrícoles tradicionals, els sistemes de maneig, les tècniques de conservació, els usos alimentaris i medicinals, les eines i infraestructures agràries, les creences i altres elements del patrimoni biocultural local.

Aquesta informació complementària contribueix a contextualitzar les varietats o races documentades i a comprendre millor els sistemes agraris tradicionals en què s'han desenvolupat.

Consideracions ètiques i consentiment informat

Totes les activitats de prospecció han de respectar la normativa vigent en matèria de protecció de dades i d'ètica de la recerca.

Les dades personals de les persones informants s'han d'anonimitzar o pseudonimitzar i només es poden emmagatzemar als servidors interns de les entitats participants.
Se segueix un document comú de consentiment informat específic per al projecte, redactat amb un llenguatge clar i accessible.

El consentiment inclou l'autorització per a:

- La realització d'entrevistes
- L'enregistrament d'àudio
- La presa de fotografies i/o la gravació de recursos audiovisuals
- L'ús científic i divulgatiu de la informació recopilada

La signatura del consentiment és un requisit previ per a la realització de l'entrevista (vegeu l'Annex I).

Entrevistes

Tipus d'entrevista

La informació s'obté mitjançant entrevistes semiestructurades, també anomenades entrevistes dirigides o focalitzades.[3]

Aquest tipus d'entrevistes permet combinar la flexibilitat pròpia de les entrevistes obertes amb una orientació clara cap als objectius de recerca definits prèviament. Tot i que la persona entrevistada disposa de llibertat per expressar-se amb les seves pròpies paraules i desenvolupar aquells aspectes que considera rellevants, l'entrevista es condueix a partir d'un guió elaborat prèviament per l'equip investigador.

L'ús d'entrevistes semiestructurades resulta especialment adequat en estudis etnobotànics, ja que permet aprofundir en experiències concretes, contrastar hipòtesis plantejades prèviament i, al mateix temps, identificar nous temes o línies de recerca no previstes inicialment.

3 Pujadas, J.J.; Comas d'Argemir, D.; Roca, J. (2004). *Etnografía*. Barcelona: Editorial UOC.

A més, aquest format és especialment útil quan només es disposa d'una única oportunitat per entrevistar una persona informant, ja que permet abordar tots els aspectes considerats rellevants per a l'estudi sense limitar l'espontaneïtat de les respostes.

Finalment, sempre que la persona informant hagi atorgat prèviament el seu consentiment informat, les entrevistes s'enregistren en àudio. Aquestes gravacions tenen com a finalitat facilitar la transcripció posterior, garantir la fidelitat de la informació recopilada i permetre'n una correcta interpretació durant les fases d'anàlisi i gestió de dades.

La realització de les gravacions, així com el tractament i l'emmagatzematge de les dades obtingudes, s'ajusten als criteris ètics i de protecció de dades establerts pel projecte.

Guió de l'entrevista

Condicions de l'entrevista

Abans d'iniciar l'entrevista es registra informació bàsica sobre el context en què es desenvoluparà:

- Data de realització
- Lloc de realització (municipi, nucli i nom de la casa, masia o explotació, quan sigui pertinent)
- Tipus d'espai on es duu a terme l'entrevista (domicili, hort, finca agrícola, espai comunitari o altres)

També es registren aquelles circumstàncies que puguin ser rellevants per a la interpretació posterior de la informació obtinguda, com ara la presència d'altres persones durant l'entrevista, la consulta de materials o llavors durant la conversa, les visites a l'hort o a les parcel·les agrícoles, o qualsevol altre aspecte que hagi influït en el desenvolupament de l'entrevista.

Informació general de la persona informant

A l'inici de l'entrevista es registren una sèrie de dades bàsiques de contextualització:

- Nom
- Edat
- Sexe
- Lloc de naixement
- Lloc de residència (incloent-hi, quan sigui pertinent, el nom de la casa o de l'explotació)
- Anys de residència al lloc actual (si no coincideixen el lloc de naixement i el de residència)
- Dades de contacte
- Context vital de la persona i de la seva relació amb el territori i les pràctiques agrícoles tradicionals

Es presta una atenció especial a les activitats agrícoles que la persona ha dut a terme al llarg de la vida, especialment a la producció de planter i a la conservació de llavors. Es recull informació sobre si actualment encara fa el seu propi planter, si n'havia fet anteriorment i com ha anat canviant aquesta pràctica amb el pas del temps.

Amb l'objectiu de contextualitzar les varietats o races tradicionals presents al territori, es formulen preguntes generals sobre les varietats o races que la persona informant cultiva actualment i que recorda haver conreat des de fa més de trenta anys o des de la seva infantesa. També es recull informació sobre varietats o races que ja no conserva actualment, però que recorda haver vist o cultivat en el passat, així com sobre els motius que n'han afavorit la continuïtat o la desaparició.

Caracterització de les varietats o races tradicionals

Per a cada varietat o raça tradicional esmentada durant l'entrevista es registra, sempre que es pugui, la informació següent.

Identificació i nomenclatura

- Nom o noms populars
- Origen, significat o motiu de la denominació local (per exemple: blat motxo; per què rep aquest nom?)
- Associació de la varietat o raça amb una casa, una família, un poble o un territori concrets

Identificació taxonòmica

La identificació es duu a terme fins al màxim nivell taxonòmic possible (gènere, espècie, subespècie, varietat taxonòmica o conreu/cultivar). La classificació taxonòmica i la nomenclatura es basen principalment en l'obra de referència *Encyclopédie des plantes alimentaires*[4] i, quan és necessari, es complementen amb altres fonts especialitzades.

Usos

- Part de la planta utilitzada
- Destinació principal del recurs (alimentació humana, alimentació animal o ambdues)
- Usos culinaris i formes tradicionals de preparació
- Receptes associades
- Possibles usos medicinals
- Altres usos i coneixements associats, incloent-hi creences o pràctiques culturals relacionades

Caracterització organolèptica

- Sabor
- Textura
- Aroma
- Altres característiques sensorials rellevants

Caracterització morfològica

- Color
- Forma
- Mida
- Característiques de les flors, fruits, llavors o altres estructures rellevants
- Pes o altres característiques distintives

Comparació amb varietats o races modernes o comercials

- Les diferències percebudes respecte de les varietats o races modernes o comercials
- Els avantatges i inconvenients que la persona informant atribueix a la varietat tradicional

Caracterització agronòmica

- Època de sembra o plantació
- Producció de planter
- Cicle de cultiu i moment de la collita
- Precocitat o tardança
- Productivitat
- Port o desenvolupament de la planta
- Pràctiques agronòmiques associades (reg, fertilització, poda, escarda, maneig del sòl, etc.)
- Coneixements tradicionals relacionats amb el cultiu (fases lunars, profunditat de sembra, associacions de cultius, etc.)
- Possibles encreuaments o mescles amb altres varietats

4 Chauvet, M. (2000). *Encyclopédie des plantes alimentaires*. Belin.

Sanitat vegetal

- Principals plagues i malalties associades
- Problemes de cultiu observats
- Mètodes tradicionals de prevenció o control
- Resistència o susceptibilitat percebuda respecte d'altres varietats

Història, continuïtat i transmissió de la varietat o raça

Amb la finalitat de comprendre la trajectòria històrica de cada varietat o raça tradicional, així com els mecanismes que n'han afavorit la conservació o la desaparició, es recopila informació sobre la seva antiguitat, la continuïtat del cultiu i les formes de transmissió dins la comunitat local.

Si és possible, es registra:

- L'antiguitat coneguda de la varietat o raça al territori
- El període durant el qual ha estat conreada
- La situació actual del cultiu
- Els motius d'abandonament o substitució, quan escaigui
- Des de quan la persona informant coneix la varietat i quina ha estat la seva relació amb ella
- Qui li va ensenyar a conrear-la o utilitzar-la
- De qui va obtenir originalment les llavors o el material de propagació
- Si les llavors es transmetien dins la família o mitjançant intercanvis amb altres persones
- Si existien intercanvis de llavors entre cases, pobles o comarques
- Si coneix altres persones que hagin conreat o continuïn conreant actualment la mateixa varietat o raça
- Si la varietat estava associada a una casa, una família o un territori concrets
- Els canvis observats en el seu cultiu, distribució, disponibilitat o importància al llarg del temps

Aquesta informació permet documentar els processos històrics, socials i culturals associats a les varietats o races tradicionals, així com reconstruir les xarxes locals de conservació i intercanvi de llavors que han contribuït al seu manteniment o a la seva desaparició.

Conservació i gestió del material reproductiu

- Els criteris utilitzats per a la selecció de les llavors
- Les parts de la collita destinades a llavor
- Els mètodes de conservació postcollita
- Els espais i les infraestructures utilitzats per a l'emmagatzematge
- La durada habitual de conservació de les llavors
- Les estratègies de renovació o multiplicació del material reproductiu

Disponibilitat i procedència del material reproductiu

Es registra si la persona informant encara conserva llavors o material de propagació, així com l'existència d'altres persones que també en puguin disposar.

En cas de disposar de llavors, es recull:

- Des de quan recorda que la varietat o raça es conrea a la zona
- L'any de la darrera multiplicació o collita de llavor
- El temps transcorregut des del darrer cultiu
- La procedència de les llavors (casa, explotació o persona d'origen)

Quan les llavors lliurades procedeixen originalment d'una altra persona o explotació diferent de l'entrevistada, es registra com a procedència la ubicació original del recurs.

Finalment, es verifica que el material hagi estat conservat i reproduït localment al llarg del temps i que no provingui de compres recents de llavors o de planter comercial, un aspecte fonamental per determinar-ne el caràcter tradicional. És important insistir en aquesta qüestió, ja que sovint les persones informants no en tenen una certesa absoluta.

Recollida de material biològic

Llavors

Les llavors considerades tradicionals es recullen i s'etiqueten amb la informació següent:

- Nom de la varietat o raça
- Any de recol·lecció
- Identificació de la persona informant
- Codi de mostra

Les llavors s'han de recollir seguint la guia bàsica per a la recol·lecció de llavors d'Eixarcolant.[5] Aquesta guia proporciona les pautes essencials per a la recol·lecció i la conservació de llavors de varietats o races tradicionals, tot remarcant la importància de collir-les únicament quan siguin completament madures i seques per garantir-ne la viabilitat.

Es recomana dur a terme el procés d'assecat sempre a l'ombra, evitant l'exposició directa a la llum solar, i conservar posteriorment les llavors en llocs frescos, secs i foscos per preservar-ne la capacitat de germinació.

D'altra banda, és recomanable recollir mostres del nombre més elevat possible de plantes, amb l'objectiu de mantenir la diversitat genètica de la varietat.
Finalment, la guia inclou apartats amb instruccions detallades i protocols específics adaptats a les necessitats dels diferents tipus de cultius.

Arbres fruiters

En el cas dels arbres fruiters, el projecte no preveu la creació d'arborètums de conservació.

Els exemplars identificats es georeferencien mitjançant una cartografia digital compartida basada en Google Earth, que pot exportar-se en formats compatibles amb altres eines de gestió territorial.

Paral·lelament, se'n documenta l'existència i es recopila informació rellevant sobre la seva localització i l'estat de conservació.

Finalment, es promouen possibles actuacions de tutela, conservació i valorització en col·laboració amb els agents locals i altres entitats vinculades al territori.

Plecs d'herbari

Amb l'objectiu de documentar adequadament les varietats o races tradicionals prospectades i facilitar-ne la correcta identificació taxonòmica, es preparen plecs d'herbari de referència que són dipositats a l'Herbari de la Universitat de Barcelona (BCN), inclosa la col·lecció BCN-E per a les mostres etnobotàniques que no es puguin preparar en forma de plec d'herbari.

5 Col·lectiu Eixarcolant. (2022). *Guia bàsica de llavors* (versió 1). https://eixarcolant.cat/wp-content/uploads/2026/07/guia-basica-llavors-v01-juny22-compressed.pdf

Les mostres vegetals es premsen i s'assequen seguint els procediments habituals d'herboritzacio descrits a la bibliografia especialitzada.[6]

Sempre que sigui possible, les mostres recollides inclouen el màxim nombre de caràcters diagnòstics rellevants per a la seva identificació, com ara fulles, flors, fruits, llavors i altres estructures vegetatives d'interès.

En el cas de varietats o races cultivades, es prioritza la recol·lecció de les parts que permetin documentar els trets distintius de cada varietat o raça.

Durant la recol·lecció es registra la informació bàsica associada a cada mostra, incloent-hi:

- Localitat de procedència
- Data de recol·lecció
- Persona recol·lectora
- Varietat o raça documentada
- Qualsevol altra informació rellevant per a la correcta interpretació de la mostra

Les mostres es premsen entre fulls de paper absorbent o paper de diari, utilitzant cartrons, assecants i una premsa botànica. Durant el procés d'assecat es fan canvis periòdics del paper per evitar problemes derivats de la humitat i garantir una conservació òptima del material.

Un cop seques, les mostres es munten d'acord amb els procediments habituals d'herboritzacio i s'acompanyen d'una etiqueta normalitzada elaborada específicament per al projecte (vegeu l'Annex II).

Fotografies i vídeos

Es fan fotografies amb una doble finalitat:

- complementar la documentació científica de les varietats o races prospectades
- documentar les activitats desenvolupades en el marc del projecte

Per a cada varietat o raça identificada es recomana obtenir, sempre que es pugui, els tipus d'imatges següents.

Fotografia del context de cultiu: imatge general de la planta i del seu entorn, que permeti documentar les condicions de cultiu, el sistema de maneig i el paisatge agrícola on es troba.

Fotografia de la planta sencera: imatge que permeti apreciar el port general de la planta i les seves principals característiques morfològiques.

6 Cires, E. (s.f.). *Manual para la recolección de plantas y su herborización*. Departamento de Biología de Organismos y Sistemas, Área de Botánica. Universidad de Oviedo.

Fotografia de la part utilitzada o de més interès: imatges dels òrgans amb més rellevància alimentària o diagnòstica, com ara fruits, fulles, flors, llavors, arrels o altres estructures vegetals.

Fotografies de detall: imatges centrades en aquells caràcters que permetin diferenciar la varietat o raça d'altres de similars. Sempre que sigui possible, aquestes fotografies s'han de prendre des de diferents perspectives. Preferentment, les fotografies de detall s'han de realitzar sobre un fons blanc (full de paper, cartolina o tela) o, si no és possible, sobre un fons uniforme que contrasti clarament amb la mostra. Es recomana incorporar un element de referència per a l'escala, com ara un regle o qualsevol altre objecte de dimensions conegudes.

En les varietats en què la part consumida correspon a les fulles (per exemple, enciams, cols o bledes), es recomana fotografiar una fulla representativa tant per l'anvers com pel revers.

En el cas dels fruits, es pren una fotografia del fruit sencer i una altra del fruit tallat per la meitat, preferiblement en ambdues direccions de tall. Si el fruit es consumeix abans que les llavors hagin madurat, convé fotografiar-lo en aquest estadi. No obstant això, això només s'ha de fer quan hi hagi prou fruits per garantir la recol·lecció de llavors. En cas contrari, les fotografies s'han de fer únicament sobre la planta, sense collir el fruit.

A més de les fotografies de les varietats o races descrites, també es poden obtenir imatges complementàries de les persones informants, dels espais de cultiu, de les llavors conservades, de les infraestructures agràries tradicionals i de les activitats desenvolupades durant les prospeccions, amb la finalitat de documentar adequadament el projecte.

Finalment, sempre que es disposi del consentiment previ de les persones participants, es registraran també recursos audiovisuals complementaris. Aquests poden incloure vídeos de les varietats identificades, dels espais de cultiu o conservació, així com de les persones informants compartint els seus coneixements, experiències i relats vinculats a aquestes varietats. Aquest material té com a finalitat documentar de manera més completa el patrimoni agrícola i etnobotànic recopilat, facilitar-ne la interpretació i contribuir a la seva posterior valorització, difusió i transmissió, sempre respectant els criteris ètics, de confidencialitat i de protecció de dades establerts pel projecte.

Transcripció de les entrevistes

Les entrevistes enregistrades es transcriuen seguint un model comú per a totes les entitats participants, amb l'objectiu de garantir l'homogeneïtat en la recollida, la interpretació i l'anàlisi de la informació obtinguda durant les prospeccions (vegeu l'Annex III).

La transcripció se centra principalment en aquells fragments relacionats amb els objectius del projecte, especialment els referents a:

- Varietats o races tradicionals esmentades per les persones informants
- Noms populars i identificació taxonòmica dels recursos documentats
- Característiques morfològiques, agronòmiques i organolèptiques
- Usos alimentaris, medicinals i d'altres tipus
- Coneixements tradicionals relacionats amb la conservació i la selecció de llavors
- Informació històrica, cultural i territorial vinculada a les varietats o races descrites
- Informació sobre la procedència, la transmissió i la circulació de llavors i de material reproductiu

També, per a cada varietat o raça documentada, s'incorpora un apartat específic destinat a justificar els criteris que permeten considerar-la tradicional, incloent-hi evidències relacionades amb la seva antiguitat, la continuïtat del cultiu, la reproducció local, la transmissió intergeneracional o qualsevol altre element rellevant aportat per la persona informant.

Les transcripcions es realitzen en la llengua emprada durant l'entrevista, preservant la terminologia local i els noms vernacles utilitzats per les persones informants. Quan sigui necessari per a l'elaboració d'informes o resultats comuns del projecte, se'n poden fer traduccions parcials o completes a les llengües de treball acordades pels socis.

Gestió de dades

Amb l'objectiu de garantir l'homogeneïtat en la recollida i l'anàlisi de la informació, s'utilitzen dues bases de dades complementàries:

- una destinada a registrar les varietats o races tradicionals esmentades durant les entrevistes
- una altra específica per al material biològic efectivament recuperat

Base de dades de varietats o races esmentades

Aquesta base de dades recull exclusivament les varietats o races que compleixen els criteris establerts per ser considerades tradicionals.

La unitat bàsica de registre és el report d'ús, entès com la menció feta per una persona informant d'un ús concret associat a una determinada varietat o raça tradicional.

Per a cada registre s'incorpora la informació següent:

- **Codi d'informant:** identificador alfanumèric únic assignat a cada persona informant. La correspondència entre aquest codi i les dades personals es conserva exclusivament en bases de dades internes protegides de cada entitat participant
- **Municipi i poble o altre nucli de població:** localitat de referència associada al coneixement registrat
- **Identificació taxonòmica:** es registra la família i el tàxon identificat fins al màxim nivell taxonòmic possible (gènere, espècie, subespècie, varietat o cultivar)
- **Número d'herbari:** codi assignat al plec d'herbari associat, quan n'hi hagi
- **Nom o noms populars:** denominacions locals registrades per a cada varietat o raça. Quan existeixen diversos noms, aquests es consignen en camps independents per facilitar l'anàlisi de sinonímies i evitar la generació de registres duplicats; si han estat reportats en diferents llengües, també se n'indica l'idioma
- **Categoria agrícola:** classificació general del recurs (hortícola, fruiter, cereal, farratger, silvestre o altres categories que es puguin definir durant el projecte)
- **Part de la planta utilitzada:** òrgan o estructura vegetal objecte d'aprofitament (fruit, fulla, llavor, arrel, flor, etc.)
- **Descripció de l'ús alimentari:** descripció textual de l'ús esmentat per la persona informant
- **Categoria d'ús:** classificació normalitzada de l'ús registrat, incloent-hi categories com consum en fresc, bullit, fregit, al forn, guisat, begudes, conserves, condiments, productes dessecats o altres categories definides en el projecte
- **Destinació:** alimentació humana, alimentació animal o ambdues
- **Observacions organolèptiques:** característiques relacionades amb el sabor, la textura, l'aroma o altres atributs sensorials
- **Observacions morfològiques:** característiques descriptives de la varietat o raça.
- **Observacions agronòmiques:** informació relacionada amb el cultiu, el maneig i el comportament agronòmic
- **Codi de material genètic:** referència al material biològic recuperat, quan existeixi correspondència amb la segona base de dades
- **Altres observacions:** informació complementària d'interès no inclosa en els apartats anteriors

Base de dades de materials recuperats

Es desenvolupa una segona base de dades específica per al material biològic efectivament recuperat durant les prospeccions.

La seva finalitat és facilitar la traçabilitat de les mostres i donar suport a futures accions de conservació, caracterització i valorització.

Per a cada mostra es registra:

- **Codi de varietat o raça:** identificador únic assignat al material recuperat
- **Nom popular:** denominació local associada a la mostra
- **Identificació taxonòmica:** tàxon identificat fins al màxim nivell taxonòmic possible
- **Categoria agrícola:** grup agronòmic al qual pertany el recurs
- **Codi d'informant:** codi de la persona que ha proporcionat la mostra o la informació associada
- **Poble d'origen del recurs:** localitat de procedència històrica o recent de la varietat o raça
- **Any de prospecció:** any en què es va dur a terme l'entrevista o la recollida de la mostra
- **Any de la darrera multiplicació:** darrer any conegut en què la varietat o raça va ser reproduïda o cultivada per obtenir llavors o material de propagació

Ambdues bases de dades estan relacionades mitjançant codis únics que permeten vincular la informació obtinguda a les entrevistes amb el material biològic recuperat i amb la documentació complementària generada durant el projecte (fotografies, plecs d'herbari i transcripcions).

Annex I. Model de consentiment informat

FULL D'INFORMACIÓ PER AL PARTICIPANT I TRACTAMENT DE DADES

Títol de l'estudi: AGROBIOPYR. Biodiversitat agrícola i resiliència als Pirineus.

Entitats corresponsables: Cooperativa Eixarcolant; Laboratori de Botànica–Unitat Associada CSIC, Facultat de Farmàcia i Ciències de l'Alimentació, Institut de Recerca de la Biodiversitat, Universitat de Barcelona; Biharko Lurraren Elkartea (BLE); Associació per la Defensa de la Natura (ADN).

Finançament: El projecte EFA312/07 Agrobiopyr ha estat cofinançat en un 65% per la Unió Europea a través del Programa Interreg VI-A Espanya, França, Andorra (POCTEFA 2021-2027).

Resum del projecte

La protecció de la biodiversitat agrícola és clau per assolir ecosistemes agraris sostenibles i resilients. Les varietats o races tradicionals i autòctones representen un pilar fonamental d'aquesta biodiversitat, ja que aporten diversitat genètica, adaptació a les condicions locals i resistència a plagues i malalties. La seva conservació afavoreix uns paisatges agraris equilibrats i una major sobirania alimentària. Tanmateix, la seva presència ha disminuït notablement a causa de l'expansió de l'agricultura intensiva i de l'homogeneïtzació dels cultius, fet que compromet l'equilibri ecològic i la seguretat alimentària dels territoris.

Aquest projecte planteja una prospecció etnobotànica transfronterera en zones dels Pirineus i Prepirineus per identificar, recuperar, conservar i posar en valor races agrícoles tradicionals. La seva reintegració als circuits productius locals reforçarà la infraestructura verda, fomentarà la biodiversitat cultivada i promourà una agricultura més sostenible. L'acció protegeix el patrimoni genètic, millora la funcionalitat ecològica dels agroecosistemes, redueix la dependència d'insums externs i afavoreix la conciliació entre producció i conservació.

Participació voluntària

Heu de saber que la vostra participació en aquest estudi és voluntària i que podeu decidir no participar-hi. Si decidiu participar-hi, podeu canviar la decisió i retirar el vostre consentiment en qualsevol moment sense que això us causi cap perjudici.

Protecció i gestió de les dades personals

D'acord amb el Reglament General de Protecció de Dades (UE) 2016/679 i la Llei Orgànica 3/2018 (LOPDGDD), us informem que, us informem que:

- Les dades s'utilitzaran exclusivament per a la gestió i execució d'aquest projecte de recerca
- En cas que la persona participant vulgui aparèixer en les fotografies i vídeos de forma identificable, caldrà que ho marqui en el document, entenent que es dona el consentiment específic de cessió de drets d'imatge. Les fotografies i vídeos poden servir de material de difusió per a la web, xarxes socials, jornades, seminaris o activitats anàlogues, aquestes podran ser vistes per totes les persones que hi tinguin accés

Podeu consultar la informació completa sobre el tractament de les dades personals, els terminis de conservació, les entitats destinatàries i l'exercici dels vostres drets a:

https://eixarcolant.cat/agrobiopyr/

Consentiment

Jo, _____, declaro que he rebut i entès la informació sobre el projecte i que he pogut formular les preguntes que he considerat necessàries.

Participació

□ Sí, accepto participar voluntàriament en l'entrevista.
□ No, no accepto participar-hi.

Enregistrament d'àudio

□ Sí, autoritzo l'enregistrament d'àudio per transcriure i analitzar l'entrevista.
□ No, no autoritzo l'enregistrament d'àudio.

Citacions

□ Autoritzo l'ús de fragments de l'entrevista de manera anònima o pseudonimitzada.
□ Autoritzo que les citacions apareguin amb el meu nom.
□ No autoritzo la publicació de citacions textuals.

Fotografies i vídeos

□ Autoritzo la captació i difusió de fotografies en què aparegui.
□ Autoritzo la captació i difusió de vídeos en què aparegui la meva imatge o veu.
□ No autoritzo la captació ni la difusió de la meva imatge o veu.

Lloc i data: _____

Signatura de la persona participant:

Annex II. Model d'etiqueta per a plecs d'herbari

Per tal de garantir l'homogeneïtat en la documentació de les mostres d'herbari generades durant el projecte, totes les etiquetes seguiran un model comú.

Cada etiqueta haurà d'incloure, com a mínim:

- **Col·lecció de l'herbari:** BCN o BCN-E, segons correspongui
- **Nom de l'herbari:** UNIVERSITATIS BARCINONENSIS HERBARIUM
- **Nom científic**
- **Lloc de recol·lecció**, indicant el territori, el municipi i, quan sigui pertinent, informació sobre el lloc concret de procedència
- **Descripció del material recol·lectat i de l'estat de la mostra,** per exemple: planta fresca, mostres dessecades preparades per al consum, llavors conservades en recipients de vidre, material vegetatiu, etc
- **Persones participants en la recol·lecció**
- **Data de recol·lecció**
- **Projecte**: AGROBIOPYR

Exemple BCN

BCN –
UNIVERSITATIS BARCINONENSIS HERBARIUM

Borago officinalis L.

Andorra, Ordino: Mostres de plantes assecades, preparades per al consum. Conservades en pots de vidre.

Canòlich Álvarez, Teresa Garnatje, Airy Gras & Joan Vallès leg.

13-X-2018

AGROBIOPYR

Exemple BCN-E

BCN – E –
UNIVERSITATIS BARCINONENSIS HERBARIUM

Borago officinalis L.

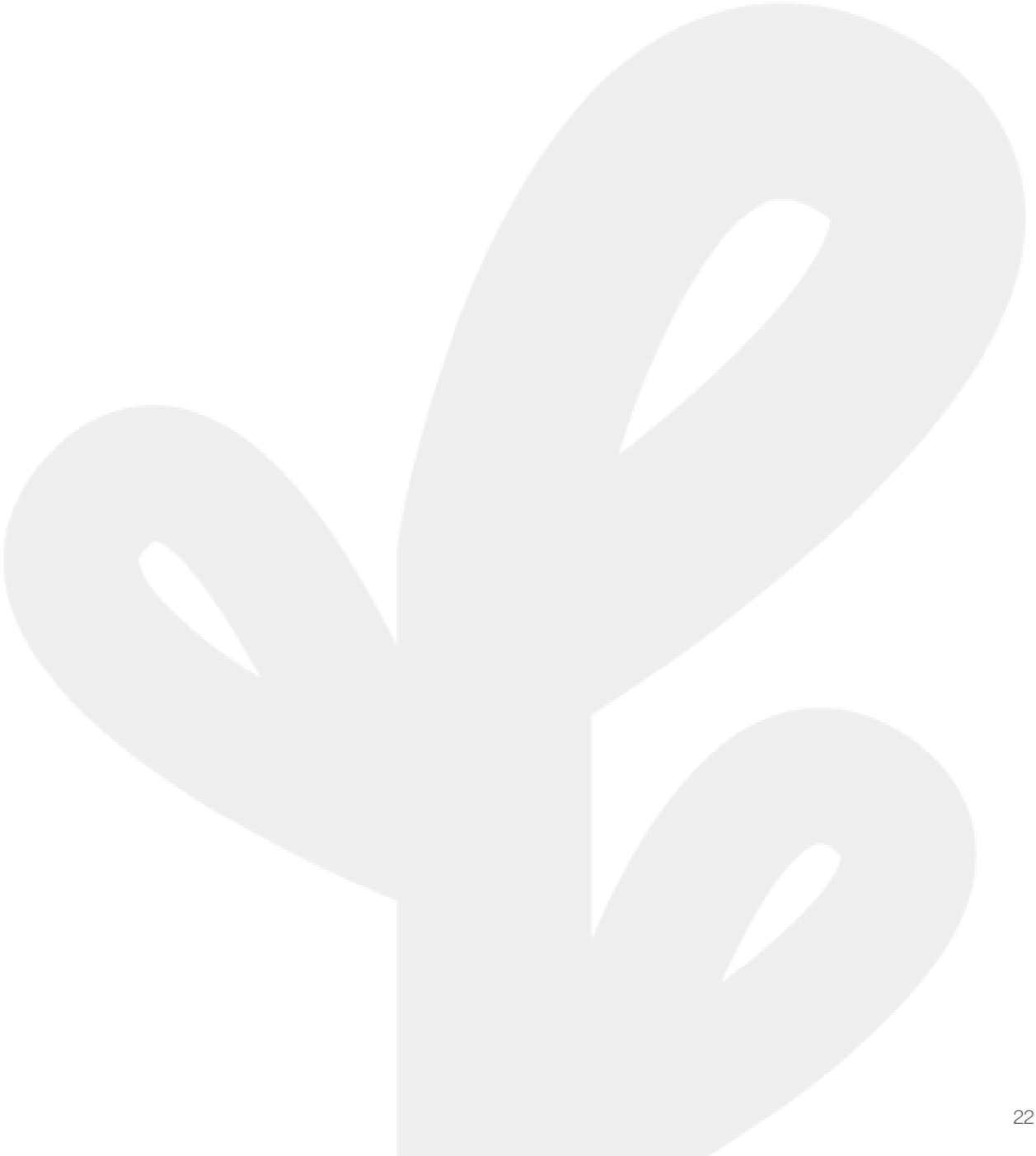
Andorra, Ordino: Mostres de plantes assecades, preparades per al consum. Conservades en pots de vidre.

Canòlich Álvarez, Teresa Garnatje, Airy Gras & Joan Vallès leg.

13-X-2018

AGROBIOPYR

Annex III. Model de transcripció d'entrevistes

Data d'entrevista:
Codi informant:
Poble/municipi:
Entrevistador/a:

Resum del context general de la persona:

Varietat o raça tradicional 1

Nom i origen:

Història de la varietat:

Usos (posar cada us en un paràgraf diferenciat):

Característiques morfològiques:

Característiques organolèptiques:

Característiques agronòmiques:

Comparació amb varietats modernes:

Aspectes de sanitat vegetal:

Varietat o raça tradicional 2

Nom i origen:

Història de la varietat:

Usos (posar cada us en un paràgraf diferenciat):

Característiques morfològiques:

Característiques organolèptiques:

Característiques agronòmiques:

Comparació amb varietats modernes:

Aspectes de sanitat vegetal: